

تبیین پیامدهای مکانی-فضایی گردشگری بر روستاهای شهرستان رضوانشهر

مهرانگیز یعقوبی-دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
محمد باسط قرشی میناآباد* - استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
نصرالله مولائی هسجین - استادگروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

۱۳۹۲/۱۱/۱۰

تاریخ پذیرش:

۱۳۹۲/۰۵/۲۱

چکیده

نواحی روستایی با کارکردهای مختلف، شبکه‌ای به هم پیوسته از تعامل بین انسان و محیط هستند که در طی زمان و متأثر از عوامل و نیروهای درونی و بیرونی دچار تغییر و تحولات می‌شوند که این امر طی دو فرآیند مبتنی بر حرکت طبیعی (ارگانیک) و برنامه‌ریزی از پیش اندیشیده شده اتفاق می‌افتد. در دهه‌های اخیر توسعه فعالیت‌های خود جوش گردشگری یکی از عوامل مهم در تغییر و تحول سکونتگاه‌های روستایی بوده است که این فعالیت‌ها تحولاتی عمیق و بنیادی را در ابعاد مختلف و بخصوص جنبه‌های کالبدی روستاها بجا گذاشته‌اند. روستاهای گردشگر پذیر شهرستان رضوانشهر نیز با وجود جاذبه‌های متنوع گردشگری، در سال‌های اخیر، با جذب گردشگر، دچار تحولات مختلفی شده‌اند. در مقاله حاضر که با هدف تبیین پیامدهای ناشی از توسعه گردشگری در روستاهای گردشگر پذیر شهرستان رضوانشهر تدوین گردیده، سعی شده به این پرسش که عوامل اصلی ایجاد پیامدهای متأثر از توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه جامعه نمونه کدامند؟ پاسخ داده شود تا از این طریق ابعاد و شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی تعریف شده و در نهایت مدل مفهومی مناسبی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی ارائه گردد. روش تحقیق نیز در این مطالعه توصیفی-پیمایشی مبتنی بر تکمیل پرسش‌نامه بوده است. بدین منظور با بهره‌گیری از فرمول کوکران برای ۳۵۸ سرپرست خانوار از ۲۳ روستای گردشگر پذیر شهرستان رضوانشهر بوده و تمامی مدیران محلی و ۸ نفر از مسئولان دولتی پرسش‌نامه تدوین و تکمیل شده است. نتایج به دست آمده از داده‌ها نشان می‌دهد که از دیدگاه جامعه نمونه و مشاهدات صورت گرفته، در شیوه ساخت و ساز، چشم‌انداز طبیعی روستا، کاربری زمین، مسایل زیست محیطی پیامدها منفی بوده است ولی پیامدهایی مانند ایجاد اشتغال، مستحکم‌سازی ساختمان، توسعه زیر ساخت‌ها و افزایش آگاهی‌های مردم بومی، پیامدها مثبت ارزیابی شده است و در مجموع پیامدهای مکانی-فضایی در روستاهای ساحلی و کوهستانی بیشتر از روستاهای جلگه‌ای و کوهپایه‌ای بوده که برای کاهش اثرات منفی و افزایش اثرات مثبت مدل برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی همراه با نظام مدیریتی یکپارچه جهت حفظ و توسعه محیط روستا به عنوان بهترین راهبرد معرفی می‌گردد.

واژگان کلیدی: تبیین، پیامد، مکان، فضا، گردشگری، گردشگری روستایی، رضوانشهر.

۱. مقدمه

نقش و جایگاه روستاها در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای ملی و بین المللی از یک سو و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری و ... از سوی دیگر موجب شده تا به توسعه روستایی توجه جدی شود و در این راستا، در سال های اخیر به منظور نجات روستا از وضع موجود و هدایت آن به سوی توسعه، سازمان ها و نهادهای متولی توسعه روستایی، فعالیت های گردشگری را به عنوان یک فعالیت مکمل اقتصادی، از مؤثرترین راهبردها جهت دستیابی به توسعه روستایی در دستور کار قرار داده اند. گردشگری در عصر کنونی توانسته است با بهره گیری از منابع انسانی و طبیعی و ایجاد فعالیت های متنوع و ارتقاء سطح زندگی مردم، تغییرات و تحولات شگرفی را در عرصه روستایی بجا گذارد و در برخی کشورها زمینه ساز توسعه روستایی و ماندگاری جمعیت روستاها شده است ولی این روند در نقاط مختلف جهان از الگوی یکسانی تبعیت نمی کند و با استناد به مدارک تجارب جهانی در کشور هایی مانند ایالات متحده، طرح تارکا در انگلستان، گردشگری مناطق روستایی سواحل مدیترانه در جزایر بالئاریک اسپانیا و گردشگری روستایی بلاروس و... پیامدهای مثبتی را به دنبال داشته اما در بسیاری از کشورها از جمله کشور ایران با وجود پتانسیل ها و جاذبه های متنوع، به دلیل خود جوش و بدون برنامه ریزی بودن، به نتایج مطلوب و بهینه منجر نشده است. در صورتی که با توجه به در دسترس بودن منابع، پایین بودن قیمت ها و کوچک بودن طرح ها در مقایسه با دیگر طرح ها، گردشگری ریسک پذیری و هزینه های کمتری دارد و می تواند به عنوان یک فعالیت اقتصادی - اجتماعی جهت بهبود وضعیت و توسعه روستاها مورد تأکید باشد. با توجه به گسترش روز افزون مهاجرت های روستایی، کاهش درآمد خانوارهای روستایی و افول کشاورزی، نیازی روز افزون به فعالیتی جایگزین و در عین حال مکمل برای کشاورزی که کمترین آسیب و پیامد منفی برای سکونتگاه های روستایی داشته باشد، احساس می شود تا بتوان در راستای توسعه پایدار روستایی، بهره مندی روستاییان از معیشت پایدار که بهبود کیفیت زندگی و رضایت مندی روستاییان را به همراه دارد را فراهم آورد (بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۹).

در کشور ایران نیز در دهه ۸۰ اقدامات مؤثری در زمینه شناسایی، معرفی، فعال سازی و ساماندهی فعالیت های گردشگری روستایی انجام شده که از جمله می توان به تعیین مناطق نمونه گردشگری و معرفی بیش از ۵۰۰ روستای هدف گردشگری در استان های مختلف کشور که با هماهنگی سازمان ها و نهادهای دولتی و خصوصی جهت توسعه گردشگری روستایی تهیه و یا در دست اقدام است اشاره نمود. روستاهای شهرستان رضوانشهر نیز به دلیل همجواری با دریا، جنگل و کوهستان، از زیباترین و جذاب ترین مناطق گردشگری استان گیلان محسوب می شوند و با قرار گرفتن در مسیر پر تردد گردشگران، هر ساله درفصول مختلف پذیرای گردشگران است. با توجه به مطالعات بعمل آمده، فعالیت ها گردشگری در روستاهای این شهرستان که با استقبال زیاد شهر نشینان در حال گسترش می باشد، بدون برنامه ریزی بوده و پیامدهای مختلف مکانی- فضایی مانند تغییر در الگوی مسکن، کاربری اراضی، فعالیت های اقتصادی، روابط فضایی و پی آمدهای زیست محیطی را به دنبال داشته است.

در این پژوهش تلاش شده است تا نوع و میزان پی آمدها با توجه به شرایط مکانی - فضایی در ابعاد مثبت و منفی شناسایی و تبیین شده و برای هدایت این تغییرات در راستای تقویت اثرات مثبت و دستیابی به توسعه روستایی، پیشنهاد ارائه شود.

۲. مروری بر ادبیات موضوع

۲-۲. پیشینه تحقیق

مناطق روستایی به دلیل برخورداری از تنوع زیاد طبیعی و فرهنگی مکان های جذابی برای توسعه گردشگری می باشند و فعالیت های ناشی از آن می تواند به عنوان یکی از مهم ترین فعالیت های انسانی تحولات و اثرات مهمی را در در جنبه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی بجا گذارد. در همین راستا به مطالعاتی که در نواحی مختلف در زمینه گردشگری روستایی پرداخته اند اشاره می شود. ساگیو (۱۹۷۹) در مقاله اکتشاف برای جهانگردی به مطالعه گردشگری در روستای کاسامانس سفلی در کشور سنگال پرداخته است وی اظهار می دارد چون توسعه گردشگری با تدوین برنامه ریزی و الگوی صحیح رواج پیدا کرده لذا یک روش موفق برای توسعه روستا بوده است به طوری که بدون ایجاد پیامد منفی ضمن افزایش آگاهی و توسعه اصولی زیر ساخت ها، منافع حاصل از توسعه گردشگری به طور مستقیم به روستاییان برمی گردد. ویلیامز (۱۹۹۸) در رابطه با اثرات گردشگری رویکردی کل گرا دارد و معتقد است چنین رویکردی منجر به نگرش متوازن تری به این اثرات خواهد شد و بدین ترتیب ابعاد مثبت اثرات گردشگری به اندازه ابعاد منفی مورد توجه قرار خواهد گرفت. هاریسون (۲۰۰۵)، روابط بین گردشگری، چشم‌اندازهای رها شده و ایجاد یک شکل نمونه در روستای ورمونت را بررسی کرد. وی بیان می دارد در حالی که این روستا بعنوان یک روستایی که به جمعیت رو به زوال مشهور بود، مقامات این منطقه به چاره جویی افتاده و با اجاره مزارع رها شده بعنوان خانه‌های تابستانی و برای توسعه گردشگری، توانستند پیامدهای اقتصادی مثبتی را برای مردم محلی ایجاد کنند. وای. واندا و همکاران (۲۰۰۹) در کتاب گردشگری روستایی که با مطالعات موردی زمینه های عملی گردشگری روستایی را در کشور کانادا مورد بررسی قرار داده بودند، به این نتیجه می رسند که ظرفیت و پایداری اجتماع محلی، انسجام اجتماعی، هویت مکانی از جمله مؤلفه هایی هستند که در زمان رواج گردشگری باید مورد توجه قرار گیرد. رهنمایی و همکاران (۱۳۸۷)، در بررسی ظرفیت تحمل حوزه ی مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه ی میزبان در منطقه کلاردشت، نشان دادند که از بعد جامعه ی میزبان، ظرفیت تحمل حوزه ی کلاردشت در ارتباط با نوع گردشگران آن متفاوت است به گونه‌ای که با توجه به عملکرد گردشگران خانه های دوم، ظرفیت تحمل حوزه به آستانه خود رسیده اما در مورد گردشگران با اقامت حداقل یک شب (گردشگران اقامتی) اشباع آستانه ی ظرفیت تحمل تأیید نشده است. رضوانی و همکاران (۱۳۹۰) در تحلیل آثار گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلانشهر تهران، به این نتیجه رسیده اند که با توجه به نگرش جامعه، اگر چه گردشگری به دلیل تأثیرات مثبت اقتصادی ارتباط مستقیمی با میزان توسعه یافتگی جامعه محلی داشته است ولی تأثیرات منفی زیست محیطی و فرهنگی زیادی نیز مشاهده شده است. دادورخانی و

همکاران (۱۳۹۱) در بررسی نقش گردشگری خانه‌های دوم در تغییرات کالبدی فیزیکی در دهستان برغان شهرستان ساوجبلاغ به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری با پیامدهای کالبدی گوناگون مانند تغییر کاربری باغات و مزارع، بافت سنتی مسکن روستا، کاهش دسترسی ساکنان به زمین‌های مسکونی و معماری ناهمگون با محیط همراه بوده و منجر به بروز ناهماهنگی در چهره و ساختار محیطی روستاهای دهستان برغان شده است. مرور کلی در پژوهش‌های انجام شده، نشان می‌دهد که گردشگری روستایی در کشور ما به صورت یک پدیده خود برانگیخته است که فاقد انسجام و برنامه‌ای منظم و کنترل شده می‌باشد و از مدیریت صحیح برخوردار نمی‌باشد و به عنوان یک عامل مداخله‌گر در روستاها از یک سو فرصت‌های جدیدی را برای روستاییان ایجاد نموده و از سوی دیگر تبعات منفی مختلفی را در همه ابعاد سکونتگاه‌های روستایی در پی داشته است و جهت توسعه و بهره‌برداری بهینه و کاربرد و نقش آن در توسعه روستایی نیازمند بازنگری و برنامه‌ریزی مدون و دقیقی در ساختار گردشگری روستایی کشور هستیم. بنابراین پژوهش حاضر با نگاهی به تحقیقات پیشین سعی دارد با رویکردی جامع آثار گوناگون اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی فعالیت‌های گردشگری را در محدوده مورد مطالعه مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد، تا بتوان با ارائه راهبردهای علمی در راستای گردشگری پایدار و به تبع آن توسعه روستایی کمک کرده باشد.

۲-۲. مبانی نظری

روستا برآیندی از عناصر طبیعی و عناصر ساخته شده است که به گونه‌ای زمینه سازگاری فرد را با جامعه فراهم می‌آورد و همواره شکل‌گیری فعالیت‌های مختلف اقتصادی با تحولاتی در این فضای جغرافیایی همراه بوده است. گردشگری فعالیتی نوین در روستاها است که رونق آن پی آمدهای مختلف مکانی - فضایی را در محیط‌های روستایی به دنبال داشته است.

- **پیامدهای اجتماعی - فرهنگی:** گردشگری روستایی از نظر اجتماعی و فرهنگی می‌تواند پیامدهای مثبت مانند افزایش سطح رفاه و احیای زندگی روستایی، جلوگیری از مهاجرت و ماندگاری جمعیت، حفاظت و نگه‌داری از آثار و ابنیه تاریخی، توسعه تسهیلات و خدمات، احیای هویت فرهنگی بومی و سنتی، تعامل فرهنگی، ایجاد امنیت جانی و مالی، توسعه مشارکت جوامع محلی (همبستگی‌های محلی و تعاون اجتماعی)، تقویت جایگاه روستا در سطوح محلی و ملی و همچنین آثار منفی مانند: آسیب دیدن ابنیه و آثار تاریخی، افزایش مفاسد و ناهنجاری‌های اجتماعی، بروز بیماری‌های عصبی و روانی بر اثر افزایش ترافیک، استحاله فرهنگی (تغییر در فرهنگی بومی محلی و مذهبی) بویژه در جوانان و زنان، و از بین رفتن صنایع دستی، ایجاد اختلاف بین مردم به دلیل تغییرات فرهنگی و توزیع نابرابر اشتغال داشته باشد.

- **پیامدهای اقتصادی:** هدف اصلی از رونق فعالیت‌های گردشگری، دستیابی به نتایج مثبت اقتصادی مانند ایجاد فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی، افزایش درآمد، کمک به افزایش درآمدهای ارزی، ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی، تمرکز برخی صنایع در روستا و تغییر در قیمت زمین است ضمن اینکه ممکن است برخی ناهنجاری‌های اقتصادی مانند تورم، بیکاری برخی از افراد در

اثر جابجایی نیروی کار، تحمیل بار اضافی بر سیستم‌های حمل و نقل، سوداگری زمین و ناپایداری در اشتغال و درآمد به ناحیه تحمیل شود.

- **پیامدهای زیست محیطی:** گسترش و توسعه‌ی گردشگری در نواحی محیط‌های طبیعی، اثراتی بر محیط زیست دارد و می‌تواند مشکلات و مسائل زیادی مانند تخریب جنگل‌ها و پوشش گیاهی، تراکم و ازدیاد زباله‌ها، ایجاد سر و صدا یا از بین بردن مزارع و باغات به بار آورد یا بالعکس می‌تواند تأثیرات مثبتی همچون حفاظت از محیط زیست، حفاظت از اماکن باستانی و تاریخی و احیاء مجدد آن‌ها و محوطه‌سازی و ایجاد امکانات و خدمات زیربنایی و روبنایی و... داشته باشد. از این رو توسعه و مدیریت گردشگری به گونه‌ای که با محیط سازگار باشد و به افت کیفیت آن نیانجامد عامل اساسی در دستیابی به توسعه‌ی پایدار به حساب می‌آید. بنابراین به منظور برنامه‌ریزی گردشگری به لحاظ زیست محیطی، درک و شناخت تأثیرات گردشگری بر محیط زیست نخستین مسأله واجد اهمیت است (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۷۹: ۷۳)

- **پیامدهای کالبدی:** گردشگری روستایی از جنبه‌ی کالبدی معمولاً پی آمدهای متفاوت دارد که نتایج مثبت شامل بهبود و توسعه زیرساخت‌ها، مقاوم سازی مساکن، حفظ بافت و الگوی اولیه روستا، استفاده از مواد و مصالح موجود در روستا برای ساخت و ساز، حفظ الگوی معماری بومی - سنتی و تولید محصولات کشاورزی جهت عرضه به گردشگران و نتایج منفی شامل فرسودگی راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی به دلیل تردد زیاد، تخریب آثار و بناهای تاریخی، تغییر و جابجایی بافت سکونتگاه‌ها، عدم استفاده از مواد و مصالح بومی، تغییر در شیوه ساخت و ساز، تغییر کاربری زمین و رشد و ازدحام جمعیت است. بدیهی است که میزان بهره‌مندی از نتایج مثبت گردشگری روستایی بستگی به مدیریت اعمال شده و رفتار مردم بومی و گردشگران دارد و به همین دلیل نیز پی آمد گردشگری در یک پدیده خاص مثل اماکن باستانی و تاریخی ممکن است متفاوت باشد و ضمن اینکه می‌تواند به احیا و حفاظت آن‌ها کمک کند می‌تواند عاملی برای تخریب آنها نیز باشد.

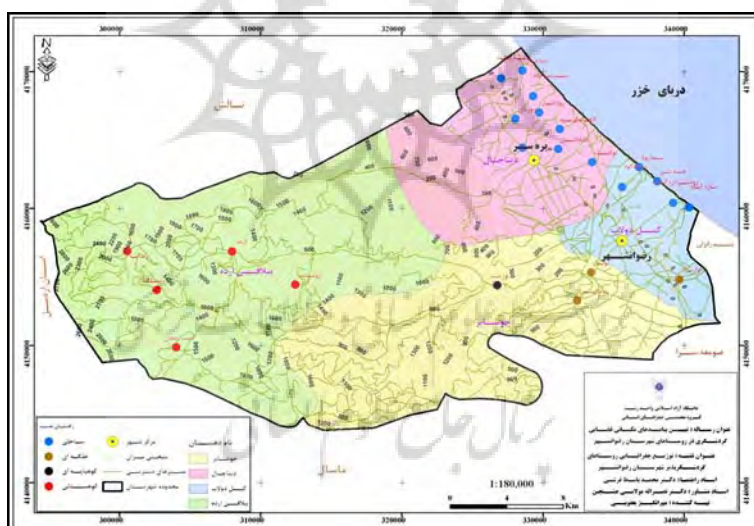
۳. روش شناسی تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش جهت تبیین پیامدهای مکانی - فضایی ناشی از توسعه گردشگری با هدف کاربردی و ماهیت توصیفی - تحلیلی می‌باشد. مراحل تحقیق مبتنی بر تبیین مسئله، گردآوری اطلاعات، طبقه بندی و سازماندهی داده‌ها و تجزیه و تحلیل می‌باشد. برای گردآوری اطلاعات مرتبط با مباحث نظری، از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین جستجوهای اینترنتی و برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز برای تحلیل موضوع پژوهش از پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده مستقیم استفاده شده است. در پرسش‌نامه‌ها، از پرسش‌های ترکیبی که بیشتر با روش طیف لیکرت می‌باشد برای سنجش متغیرها استفاده شده است. برای دستیابی به اعتبار و روایی پرسش‌نامه از نظرات اساتید متخصص بهره گرفته شد ضمن اینکه پایایی پرسش‌نامه بر اساس آزمون آلفای کرونباخ با میزان ۰/۸۶ تأیید شده است. جامعه‌ی آماری این تحقیق شامل روستاهای گردشگری پذیر شهرستان رضوانشهر شامل ۲۳ روستا با ۵۲۵۰ خانوار و ۱۸۰۱۳ نفر جمعیت می‌باشد. روستاهای منتخب با استناد و استعلام از

ارگان ها و سازمان متولی روستا و گردشگری و هم چنین با مطالعات میدانی و مشاهدات از بین ۱۰۴ روستای این شهرستان در پهنه های مختلف (۱۴ روستا در بخش ساحلی، ۳ روستا در بخش جلگه ای، یک روستا در بخش کوهپایه ای و ۵ روستا در بخش کوهستانی) انتخاب شده است و براساس فرمول کوکران از تعداد ۵۲۵۰ خانوار ۳۵۸ خانوار به عنوان حجم نمونه مورد مطالعه قرار گرفت. بر این اساس برای تبیین بهتر پیامدهای ناشی از توسعه گردشگری بر سکونتگاه های روستایی، علاوه بر خانوار تمامی مدیران روستایی و تعداد ۸ نفر از مدیران و کارشناسان بخشی، شهرستانی و استانی نیز مورد پرسش قرار گرفته که پس از جمع آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل آن ها نیز با استفاده از مدل مفهومی SWOT و ماتریس استراتژیکی QSPM انجام شده است.

۴. محدوده مورد مطالعه

ناحیه مطالعاتی این پژوهش، شهرستان رضوانشهر است. این شهرستان با مساحت ۷۷۰ کیلومتر مربع در شمال غرب استان گیلان و کرانه جنوب غربی دریای خزر با مختصات جغرافیایی ۴۸ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد و از شمال به شهرستان تالش، از جنوب به شهرستان های ماسال و صومعه سرا، از شرق به شهرستان بندرانزلی و دریای خزر و از غرب به استان اردبیل محدود می شود. این شهرستان شامل سه بخش ساحلی، جلگه ای و کوهستانی می باشد. رضوانشهر در منطقه آب و هوایی معتدل و مرطوب قرار دارد. بنابر سرشماری سال ۱۳۹۰ این شهرستان دارای ۲ بخش (مرکزی و پره سر)، ۲ شهر (رضوانشهر و پره سر)، ۴ دهستان، ۱۰۴ آبادی دارای سکنه، ۱۹۴۱۷ خانوار و ۶۶۹۰۹ نفر جمعیت بوده که ۶۷۸۰ خانوار با ۲۲۸۹۳ نفر جمعیت در شهر و ۱۲۶۳۷ خانوار با ۴۴۰۱۶ نفر در روستا زندگی می کنند.

شکل ۱. موقعیت شهرستان رضوانشهر و روستاهای منتخب

۵. یافته‌ها

گسترش گردشگری در روستاهای شهرستان رضوانشهر، اثراتی در ابعاد اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و فیزیکی-کالبدی داشته و منجر به بروز پیامدها و تحولات در جامعه محلی شده است. هرچند فعالیت گردشگری در این شهرستان به دلیل قرارگرفتن آن در بین مسیرهای ارتباطی دیگر استان‌ها و برخورداری از جاذبه‌های طبیعی مانند: دریا و کوهستان‌های مرتفع دارای سابقه دیرینه‌ای است ولی در سال‌های اخیر رونق زیادی پیدا کرده که پیامدها و اثرات ناشی از آن در برخی موارد سودمند و به نفع جامعه محلی بوده و در برای برخی موارد نیز نتایج زیانبار و مضر را به دنبال داشته است در این راستا تبیین پیامدهای مکانی - فضایی گردشگری در روستاهای گردشگر پذیر شهرستان رضوانشهر برای دست یافتن به مناسب‌ترین نوع تولید در گردشگری به سبب فرآهم نمودن اطلاعات لازم جهت شکل‌گیری سیاست‌های توسعه گردشگری در راستای توسعه روستایی برای همه پهنه‌های کوهستانی، کوهپایه‌ای، جلگه‌ای و ساحلی امری ضروری است.

۵-۱. تبیین پیامدهای مکانی

خصوصیات مکانی شامل مجموعه ابعاد فیزیکی و قابل مشاهده و اندازه‌گیری موجود در روستاها است که نتیجه دخالت عوامل تأثیر گذار طبیعی و انسانی در فضای روستا است. در این تحقیق پنج شاخص مکانی روستاها شامل بافت روستا، نظام کاربری زمین، شبکه معابر، الگوی معماری، تراکم مسکونی و چشم‌اندازهای طبیعی روستایی مورد توجه قرار گرفته است. به طور کلی مطالعات انجام شده در هر یک از روستاهای منتخب بیانگر این واقعیت است که اگر چه گردشگری منافی را در زمینه پیامدهای مکانی مانند توسعه خدمات و زیر ساخت‌ها برای جامعه محلی به همراه داشته، ولی بیلان اثرات منفی فیزیکی آن بخصوص در پهنه‌های کوهستانی و ساحلی به دلیل وجود تنوع جاذبه و عدم برنامه ریزی در زمینه توسعه ساخت و سازهای خارج از ظرفیت و غیر متعارف به نسبت دیگر پهنه‌ها بیشتر بوده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که کاربری گردشگری به جز در روستاهای دارسرا، کیش خاله و سیمبری خاله در بقیه روستاها بجای تلفیق با دیگر کاربری‌ها، در تضاد و تعارض با آن‌ها بوده به طوری که تغییرات کاربری زمین، ناهمگونی فضایی، تراکم مسکونی و افزایش جمعیت را در پی داشته است. تحلیل نتایج تحقیقات انجام شده در زمینه پیامدهای مکانی در جدول (۱) ارائه شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. تبیین پیامدهای مکانی روستاهای مورد مطالعه

معماری	زیرساخت ها	کاربری زمین	چشم انداز	ارتفاع	آمارهای توصیفی	نام روستا
۶	۶	۶	۶	۶	فراوانی پاسخ گویان	سنگده
۱.۱۲	۲.۹	۲.۳۱	۱.۳۴	۱.۵۷	میانگین	
۰.۵۱	۰.۵۱	۰.۵۶	۰.۳۰	۰.۳۲	انحراف معیار	
۷	۷	۷	۷	۷	فراوانی پاسخ گویان	روشنده
۱.۰۷	۱.۹۸	۲.۵۷	۲.۳۱	۱.۰۸	میانگین	
۰.۳۱	۰.۴۸	۰.۶۷	۰.۶۱	۰.۲۶	انحراف معیار	
۹	۹	۹	۹	۹	فراوانی پاسخ گویان	ارده
۱.۸۳	۲.۷۸	۳.۲۹	۳.۲۱	۲.۴۱	میانگین	
۰.۴۷	۰.۶۹	۰.۷۶	۰.۷۴	۰.۶۴	انحراف معیار	
۴	۴	۴	۴	۴	فراوانی پاسخ گویان	دشت دامن
۱.۳۵	۱.۲۲	۱.۸۲	۲.۸۱	۱.۵۲	میانگین	
۰.۳۰	۰.۲۶	۰.۴۷	۰.۶۹	۰.۳۱	انحراف معیار	
۵	۵	۵	۵	۵	فراوانی پاسخ گویان	زندانه
۲.۳۲	۲.۶۴	۲.۲۸	۲.۸۷	۲.۵۰	میانگین	
۰.۵۳	۰.۶۷	۰.۵۷	۰.۷۲	۰.۶۴	انحراف معیار	
۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	فراوانی پاسخ گویان	کیش خاله
۲.۹۵	۳.۵	۲.۹۰	۲.۷۴	۳.۳۵	میانگین	
۰.۵۰	۰.۵۶	۰.۶۱	۰.۵۷	۰.۶۹	انحراف معیار	
۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	فراوانی پاسخ گویان	سیمبری خاله
۲.۳۸	۲.۲۵	۲.۴۳	۲.۷۸	۳.۰۲	میانگین	
۰.۶۰	۰.۵۳	۰.۶۴	۰.۷۰	۰.۷۵	انحراف معیار	
۹	۹	۹	۹	۹	فراوانی پاسخ گویان	دینا چال
۲.۱۳	۲.۸۷	۱.۹۸	۲.۳۳	۲.۰۹	میانگین	
۰.۵۱	۰.۷۱	۰.۴۹	۰.۵۸	۰.۵۱	انحراف معیار	
۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	فراوانی پاسخ گویان	حوریان
۱.۰۳	۳.۰۶	۱.۷۶	۲.۰۴	۱.۲۲	میانگین	
۰.۲۵	۰.۷۰	۰.۴۷	۰.۵۰	۰.۴۷	انحراف معیار	
۳۴	۳۴	۳۴	۳۴	۳۴	فراوانی پاسخ گویان	کوهستان
۲.۴۸	۲.۷۸	۲.۶۷	۲.۰۴	۱.۶۹	میانگین	
۰.۵۷	۰.۶۵	۰.۶۷	۰.۵۰	۰.۴۵	انحراف معیار	
۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	فراوانی پاسخ گویان	رودکنار
۱.۱۶	۳.۰۴	۲.۲۶	۱.۲۹	۱.۴۳	میانگین	
۰.۲۷	۰.۷۰	۰.۵۴	۰.۳۱	۰.۳۵	انحراف معیار	
۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	فراوانی پاسخ گویان	خلخالیان
۱.۲۳	۳.۰۲	۲.۲۲	۱.۲۷	۱.۰۳	میانگین	
۰.۲۶	۰.۷۰	۰.۶۱	۰.۳۱	۰.۲۵	انحراف معیار	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

ادامه جدول ۱. تبیین پیامدهای مکانی روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	آمارهای توصیفی	باقن	چشمو اندازه	کاربری زمین	زیرساخت‌ها	معماری
آلکام لتوم	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴	۳۴	۳۴	۳۴
	میانگین	۱.۰۴	۲.۰۷	۲.۳۹	۳.۷۱	۱.۰۱
	انحراف معیار	۰.۲۶	۰.۵۱	۰.۵۷	۰.۸۳	۰.۲۵
نوکنده	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
	میانگین	۱.۰۷	۱.۴۱	۲.۲۱	۲.۷۸	۱.۰۸
	انحراف معیار	۰.۲۵	۰.۳۶	۰.۵۹	۰.۷۰	۰.۲۵
شفارود	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵	۵	۵	۵
	میانگین	۲.۹۷	۳.۰۱	۲.۸۸	۳.۲۵	۱.۹۹
	انحراف معیار	۰.۷۳	۰.۷۵	۰.۸۰	۰.۷۸	۰.۴۹
شادکوه	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵	۵	۵	۵
	میانگین	۲.۰۳	۲.۴۵	۱.۶۸	۲.۷۸	۱.۷۲
	انحراف معیار	۰.۵۰	۰.۶۷	۰.۴۳	۰.۷۱	۰.۴۶
رودسر	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶	۶	۶	۶
	میانگین	۲.۲۳	۲.۷۷	۲.۶۹	۲.۸۴	۲.۰۴
	انحراف معیار	۰.۶۱	۰.۷۲	۰.۷۳	۰.۷۰	۰.۵۰
خیمه سر	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹	۹	۹	۹
	میانگین	۲.۲۲	۳.۰۴	۲.۴۱	۳.۳۱	۲.۱۱
	انحراف معیار	۰.۵۲	۰.۷۵	۰.۵۸	۰.۸۰	۰.۵۳
تازه آباد	فراوانی پاسخ‌گویان	۷	۷	۷	۷	۷
	میانگین	۱.۳۶	۱.۵۲	۲.۱۰	۳.۲۹	۱.۸۷
	انحراف معیار	۰.۳۸	۰.۴۵	۰.۲۶	۰.۸۰	۰.۴۷
دارسرا	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
	میانگین	۳.۰۸	۳.۶۱	۳.۳۷	۳.۰۸	۲.۲۶
	انحراف معیار	۰.۷۸	۰.۸۹	۰.۸۰	۰.۷۶	۰.۵۴
رودبارسرا	فراوانی پاسخ‌گویان	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱
	میانگین	۱.۳۲	۱.۰۱	۲.۱۹	۱.۳۷	۱.۱۵
	انحراف معیار	۰.۳۰	۰.۲۵	۰.۵۴	۰.۳۲	۰.۲۸
وزشت	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶	۶	۶	۶
	میانگین	۲.۹۹	۳.۴۶	۳.۳۷	۲.۲۷	۲.۴۰
	انحراف معیار	۰.۷۵	۰.۸۱	۰.۷۶	۰.۵۹	۰.۶۱
پونل	فراوانی پاسخ‌گویان	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰
	میانگین	۱.۷۴	۱.۵۵	۱.۶۷	۲.۸۸	۱
	انحراف معیار	۰.۴۷	۰.۴۱	۰.۳۹	۰.۷۰	۰.۲۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

پرتال جامع علوم انسانی

۵-۲. تبیین پیامدهای فضایی

فضای روستا زائیده مناسبات اجتماعی - فرهنگی و شرایط نظام اقتصادی، سیاسی و ایدئولوژیکی است. سازمان فضایی روستاها با تاثیر پذیری از ارزش های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی هر روستا و نحوه کارکرد آن در بستر زمان شکل می گیرد و بی شک توسعه هر نوع کاربری تحولات بسزایی را در ابعاد فوق و به تبع آن در جامعه روستایی به دنبال خواهد داشت. نتایج مطالعات انجام شده در فضاهای روستاهای منتخب نشان می دهد که در زمینه فعالیت های گردشگری هیچ گونه سیاست گذاری و برنامه ریزی صورت نگرفته و فعالیت های خود جوش نیز برای جامعه محلی نتیجه مطلوبی را در جهت کاهش مشکلات و رفع موانع در پی نداشته و نتوانسته منافع مستقیم و غیرمستقیم اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی - کالبدی چندانی ایجاد کرده و نقش قابل توجهی را در توسعه روستایی ایفاء نماید.

۵-۲-۱. پیامدهای اجتماعی - فرهنگی

یافته های توصیفی حاصل از تحلیل گویه های مرتبط با شاخص ها، دامنه متفاوتی از میانگین های بدست آمده را نشان می دهد، در این راستا پیامدهای اجتماعی - فرهنگی حاصل از توسعه گردشگری طیفی از اثرات مثبت و منفی را در پی داشته که از نظر جغرافیایی از مکانی به مکان دیگر متفاوت می باشند. در مجموع در روستاهای مورد مطالعه شاخص ترکیبی، بهبود شرایط و کیفیت زندگی، با تاثیرپذیری از گردشگری زیارتی، بیشترین مقدار میانگین با ۳/۹۳ در روستای دارسرا و شاخص رعایت حقوق انسانی با کمترین میانگین در روستای آلكام لتوم با میانگین ۱/۳۷ می باشد لذا می توان اذعان نمود که وضعیت شاخص ها در محدوده مورد مطالعه یکسان نبوده و پیامدها در هر کدام از روستاها متفاوت می باشند که شرح پیامدها در هر کدام از روستاها در جدول (۲) بیان شده است.

جدول ۲. یافته‌های توصیفی شاخص‌های ترکیبی پیامدهای اجتماعی - فرهنگی

نام روستا	آمارهای توصیفی	رعایت حقوق انسانی	کیفیت زندگی و بهبود شرایط	حفظ الگوهای فرهنگی بومی - محلی
آلکام لتوم	فرآوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴	۳۴
	میانگین	۱.۳۷	۲.۰۹	۱.۵۷
	انحراف معیار	۰.۴۲	۰.۵۰	۰.۴۶
نوکنده	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۶	۱۶	۱۶
	میانگین	۳.۳۵	۲.۷۴	۲.۹۰
	انحراف معیار	۰.۶۹	۰.۵۷	۰.۶۱
شفاورد	فرآوانی پاسخ‌گویان	۵	۵	۵
	میانگین	۳.۲۴	۲.۴۱	۳.۹
	انحراف معیار	۰.۵۹	۰.۵۱	۰.۵۳
شادکوه	فرآوانی پاسخ‌گویان	۵	۵	۵
	میانگین	۲.۵۲	۳.۵	۲.۹۵
	انحراف معیار	۰.۳۸	۰.۵۶	۰.۵۰
رودسر	فرآوانی پاسخ‌گویان	۶	۶	۶
	میانگین	۲.۷۶	۲.۴۸	۲.۸۸
	انحراف معیار	۰.۴۶	۰.۳۲	۰.۴۹
خیمه سر	فرآوانی پاسخ‌گویان	۹	۹	۹
	میانگین	۲.۶۷	۲.۴۴	۳.۲۵
	انحراف معیار	۰.۳۴	۰.۲۸	۰.۵۴
نازه آباد	فرآوانی پاسخ‌گویان	۷	۷	۷
	میانگین	۲.۷۵	۳.۷	۲.۸۶
	انحراف معیار	۰.۴۶	۰.۵۷	۰.۴۸
دارسرا	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۲	۱۲	۱۲
	میانگین	۳.۷۱	۳.۹۳	۳.۵۳
	انحراف معیار	۰.۸۹	۰.۹۱	۰.۶۸
رودبارسرا	فرآوانی پاسخ‌گویان	۵۱	۵۱	۵۱
	میانگین	۳.۴۸	۳.۲۴	۳.۰۸
	انحراف معیار	۰.۶۳	۰.۵۹	۰.۵۰
وزشت	فرآوانی پاسخ‌گویان	۶	۶	۶
	میانگین	۳.۲۲	۳.۴۸	۳.۰۶
	انحراف معیار	۰.۵۸	۰.۶۴	۰.۵۰
پونل	فرآوانی پاسخ‌گویان	۵۵	۵۵	۵۵
	میانگین	۲.۹۹	۳.۰۲	۳.۲۳
	انحراف معیار	۰.۴۲	۰.۵۰	۰.۶۲

نام روستا	آمارهای توصیفی	رعایت حقوق انسانی	کیفیت زندگی و بهبود شرایط و	فناگوهای فرهنگی بومی - محلی
سنگده	فرآوانی پاسخ‌گویان	۶	۶	۶
	میانگین	۳.۶۹	۲.۲۱	۳.۳۰
	انحراف معیار	۰.۷۱	۰.۲۴	۰.۵۹
روشنده	فرآوانی پاسخ‌گویان	۷	۷	۷
	میانگین	۲.۳۲	۲.۹۹	۳.۲۱
	انحراف معیار	۰.۳۸	۰.۴۲	۰.۵۳
ارده	فرآوانی پاسخ‌گویان	۹	۹	۹
	میانگین	۳.۸۷	۳.۲۶	۳.۴۴
	انحراف معیار	۰.۸۱	۰.۵۲	۰.۵۷
دشت دامن	فرآوانی پاسخ‌گویان	۴	۴	۴
	میانگین	۳.۰۱	۲.۱۵	۳.۱۱
	انحراف معیار	۰.۵۱	۰.۳۴	۰.۵۲
زندانه	فرآوانی پاسخ‌گویان	۵	۵	۵
	میانگین	۲.۳۱	۲.۴۳	۳.۵۴
	انحراف معیار	۰.۵۱	۰.۴۰	۰.۷۵
کیش خاله	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۵	۱۵	۱۵
	میانگین	۲.۵۵	۳.۲۷	۳.۳۱
	انحراف معیار	۰.۴۳	۰.۵۱	۰.۵۱
سیمبری خاله	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱	۱۱
	میانگین	۲.۹۹	۳.۰۱	۳.۲۳
	انحراف معیار	۰.۴۸	۰.۵۰	۰.۵۲
دیناچال	فرآوانی پاسخ‌گویان	۹	۹	۹
	میانگین	۲.۸۷	۳.۴۳	۲.۶۱
	انحراف معیار	۰.۴۵	۰.۵۷	۰.۳۹
حوریان	فرآوانی پاسخ‌گویان	۳۱	۳۱	۳۱
	میانگین	۲.۵۶	۲.۷۲	۳.۴۰
	انحراف معیار	۰.۳۱	۰.۳۸	۰.۴۰
کوهستان	فرآوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴	۳۴
	میانگین	۲.۹۷	۲.۸۳	۳.۴۵
	انحراف معیار	۰.۴۹	۰.۴۶	۰.۵۷
رودکنار	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱	۱۱
	میانگین	۳.۲۱	۲.۱۵	۳.۰۱
	انحراف معیار	۰.۵۳	۰.۳۴	۰.۵۰
خلخالیان	فرآوانی پاسخ‌گویان	۱۹	۱۹	۱۹
	میانگین	۲.۴۳	۲.۴۱	۲.۲۱
	انحراف معیار	۰.۴۰	۰.۴۰	۰.۳۸

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

۵-۲-۲. پیامدهای اقتصادی

با توجه به مطالعه و بررسی‌های انجام شده در روستاهای مورد مطالعه که براساس شاخص‌های مختلف از جمله شاخص ترکیب عدالت و رفاه اقتصادی و ثبات اقتصادی مورد سنجش قرار گرفت؛ نتایج و یافته‌های توصیفی حاصل از تحلیل گویه‌های مرتبط با شاخص‌ها، دامنه متفاوتی از میانگین‌های

بدست آمده را نشان می‌دهد، همانطور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود در مجموع در روستاهای مورد مطالعه، شاخص ترکیبی، عدالت و رفاه اقتصادی، با تأثیرپذیری از گردشگری تفریحی (استفاده از آب‌وهوا و جنگل) بیشترین مقدار میانگین با ۳/۲۳ در روستای کوهپایه‌ای وزشت^۱ و شاخص ثبات اقتصادی با کمترین مقدار میانگین با ۱/۰۹ در روستای پونل متفاوت است بنابراین می‌توان اذعان نمود که وضعیت شاخص‌ها در محدوده مورد مطالعه یکسان نبوده و پیامدها در هر کدام از روستاها متفاوت می‌باشند که شرح پیامدها در هر کدام از روستاها به تفکیک در جدول (۳) بیان شده است.

جدول ۳. وضعیت شاخص‌های ترکیبی پیامدهای اقتصادی

نام روستا	آماره‌های توصیفی	عدالت و رفاه	ثبات اقتصادی
سنگده	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۱.۷۸	۲.۳۴
	انحراف معیار	۰.۴۴	۰.۵۲
روشنده	فراوانی پاسخ‌گویان	۷	۷
	میانگین	۱.۳۲	۱.۵۵
	انحراف معیار	۰.۳۷	۰.۳۹
ارده	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۲.۴۷	۲.۶۱
	انحراف معیار	۰.۶۳	۰.۶۷
دشت دامن	فراوانی پاسخ‌گویان	۴	۴
	میانگین	۱.۱۳	۲.۱۱
	انحراف معیار	۰.۳۶	۰.۵۲
زندانه	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۲.۲۲	۲.۱۳
	انحراف معیار	۰.۵۳	۰.۵
کیش خاله	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۵	۱۵
	میانگین	۱.۹۵	۱.۷۱
	انحراف معیار	۰.۴۷	۰.۴۱
سیمبری خاله	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱
	میانگین	۲.۰۵	۱.۸۶
	انحراف معیار	۰.۵۰	۰.۴۷
دیناچال	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۲.۴۸	۲.۰۴
	انحراف معیار	۰.۵۹	۰.۵۰
حوریان	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۱	۳۱
	میانگین	۲.۲۷	۲.۹۱
	انحراف معیار	۰.۵۷	۰.۶۳
کوهستان	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴
	میانگین	۳.۰۷	۲.۲۸
	انحراف معیار	۰.۸۱	۰.۵۶
رودکنار	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱
	میانگین	۲.۹۴	۲.۷۷
	انحراف معیار	۰.۷۸	۰.۷۱
خلخالیان	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۹	۱۹
	میانگین	۲.۴۴	۲.۰۳
	انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۵۰
نام روستا	آماره‌های توصیفی	عدالت و رفاه	ثبات اقتصادی
	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴
	میانگین	۲.۳۲	۲.۵۱
آلکام لتوم	انحراف معیار	۰.۵۷	۰.۶۳
	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۶	۱۶
	میانگین	۲.۵۳	۲.۱۷
نوکنده	انحراف معیار	۰.۶۰	۰.۵۱
	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۲.۶۷	۲.۵۴
شفارود	انحراف معیار	۰.۷۱	۰.۶۱
	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۲.۲۳	۲.۴۱
شادکوه	انحراف معیار	۰.۵۵	۰.۵۵
	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۲.۴۴	۲.۵۷
رودسر	انحراف معیار	۵۲.۰	۵۷.۰
	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۲.۳۶	۲.۴۱
خیمه سر	انحراف معیار	۰.۵۲	۰.۵۳
	فراوانی پاسخ‌گویان	۷	۷
	میانگین	۲.۴۸	۲.۳۹
نازه آباد	انحراف معیار	۰.۶۱	۰.۵۷
	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۲	۱۲
	میانگین	۲.۲۶	۲.۵۱
دار سرا	انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۶۴
	فراوانی پاسخ‌گویان	۵۱	۵۱
	میانگین	۲.۴۷	۲.۲۷
رودبار سرا	انحراف معیار	۰.۵۳	۰.۵۰
	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۳.۲۳	۲.۹۷
وزشت	انحراف معیار	۰.۸۶	۰.۷۱
	فراوانی پاسخ‌گویان	۵۵	۵۵
	میانگین	۳.۱۲	۱.۰۹
پونل	انحراف معیار	۰.۸۱	۰.۲۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

۵-۲-۳. پیامدهای نهادی - سیاسی

یافته‌های توصیفی حاصل از تحلیل گویه‌های مرتبط با شاخص‌های نهادی - سیاسی، دامنه متفاوتی از میانگین‌های بدست آمده را نشان می‌دهد، همانطور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود در مجموع در روستاهای مورد مطالعه شاخص ترکیبی، مشارکت و همکاری بیشترین مقدار میانگین با ۳/۴۵ در روستای ارده و شاخص صلح و احترام با کمترین میانگین در روستای روشنده با ۱/۳۹ متفاوت است. لذا می‌توان اذعان نمود که وضعیت شاخص‌ها در محدوده مورد مطالعه یکسان نبوده و پیامدها در هر کدام از روستاها متفاوت می‌باشند که شرح پیامدها در هر کدام از روستاها در جدول زیر بیان شده است.

جدول ۴. وضعیت شاخص‌های ترکیبی پیامدهای نهادی - سیاسی

نام روستا	آماره‌های توصیفی	مشارکت و همکاری	صلح و احترام
آلکام لتوم	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴
	میانگین	۱.۲۹	۲.۱۱
	انحراف معیار	۰.۳۳	۰.۵۲
نوکنده	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۶	۱۶
	میانگین	۲.۸۷	۲.۴۱
	انحراف معیار	۰.۷۳	۰.۶۸
شفارود	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۲.۹۴	۳.۰۸
	انحراف معیار	۰.۷۱	۰.۷۵
شادکوه	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۲.۲۲	۲.۸۶
	انحراف معیار	۰.۵۳	۰.۶۸
رودسر	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۲.۴۹	۲.۰۶
	انحراف معیار	۱.۲۹	۲.۱۱
خیمه‌سر	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۰.۳۳	۰.۵۲
	انحراف معیار	۰.۶۸	۰.۴۹
نازه آباد	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۲.۸۸	۲.۹۱
	انحراف معیار	۰.۷۳	۰.۷۴
دارسرا	فراوانی پاسخ‌گویان	۷	۷
	میانگین	۲.۲۳	۲.۷۱
	انحراف معیار	۰.۵۴	۰.۶۹
رودبارسرا	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۲	۱۲
	میانگین	۲.۴۴	۲.۳۸
	انحراف معیار	۰.۷۱	۰.۵۹
وزشت	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۲.۵۸	۲.۷۳
	انحراف معیار	۰.۶۴	۰.۶۹
پونل	فراوانی پاسخ‌گویان	۵۵	۵۵
	میانگین	۱.۸۲	۲.۰۴
	انحراف معیار	۰.۴۵	۰.۵۰
سنگده	فراوانی پاسخ‌گویان	۶	۶
	میانگین	۱.۸۳	۲.۰۶
	انحراف معیار	۰.۴۵	۰.۵۰
روشنده	فراوانی پاسخ‌گویان	۷	۷
	میانگین	۱.۹۸	۱.۳۹
	انحراف معیار	۰.۴۹	۰.۳۷
ارده	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۳.۴۵	۳.۲۱
	انحراف معیار	۰.۹۵	۰.۸۴
دشت دامن	فراوانی پاسخ‌گویان	۴	۴
	میانگین	۲.۰۷	۲.۱۴
	انحراف معیار	۰.۵۰	۰.۵۱
زندانه	فراوانی پاسخ‌گویان	۵	۵
	میانگین	۶۸.۲	۹۵.۲
	انحراف معیار	۰.۶۳	۰.۷۰
کیش خاله	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۵	۱۵
	میانگین	۲.۷۸	۲.۴۸
	انحراف معیار	۰.۶۵	۰.۵۷
سیمبری خاله	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱
	میانگین	۲.۲۶	۲.۶۱
	انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۶۷
دیناچال	فراوانی پاسخ‌گویان	۹	۹
	میانگین	۲.۵۳	۲.۳۱
	انحراف معیار	۰.۶۰	۰.۵۱
حوریان	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۱	۳۱
	میانگین	۲.۴۳	۲.۵۱
	انحراف معیار	۰.۵۸	۰.۶۳
کوهستان	فراوانی پاسخ‌گویان	۳۴	۳۴
	میانگین	۲.۲۶	۲.۸۶
	انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۶۸
رودکنار	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۱	۱۱
	میانگین	۲.۰۵	۱.۹۹
	انحراف معیار	۰.۵۱	۰.۵۰
خلخالیان	فراوانی پاسخ‌گویان	۱۹	۱۹
	میانگین	۲.۲۳	۲.۱۱
	انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۵۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

۴-۲-۵. پیامدهای زیست محیطی

گسترش و توسعه گردشگری در محیط‌های طبیعی، پیامدهای مثبت و منفی مختلفی را بر محیط زیست دارد بنابراین به منظور برنامه‌ریزی گردشگری به لحاظ زیست محیطی، درک و شناخت تأثیرات گردشگری بر محیط زیست نخستین مسأله واجد اهمیت است. در بررسی ابعاد زیست محیطی، به پیامدهای محیطی و اکولوژیکی روستاها توجه شده است و با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل گویه‌های مرتبط با شاخص‌های زیست محیطی و مشاهده عینی و مصاحبه با مردم، نتیجه حاصل شد که به لحاظ فضایی این اثرات متفاوتند. این تفاوت‌ها نیز از ماهیت مکان‌های مورد بازدید گردشگران، سطح توسعه گردشگری و همچنین وظیفه مندی مدیران محلی و دولتی سرچشمه می‌گیرد. همین امر سبب شده تا پیامدها از روستایی تا روستایی دیگر متفاوت باشد، اما طیفی از آثار بر منابع خاک، پوشش گیاهی، هوا و انسان مشاهده می‌شود که دامنه میانگین‌ها از وضعیت شاخص‌های ترکیبی پیامدهای زیست محیطی نیز با توجه به شرایط اشاره شده متفاوت بوده که پس از جمع‌آوری اطلاعات برای سهولت کار، شاخص‌های کیفی نیز با استخراج روش‌های ریاضی و آماری در قالب جدول (۵) آورده شده است که میانگین و انحراف معیار نیز بیانگر وضعیت نامطلوب شاخص ترکیبی بوده و مقادیر زیاد نیز بیانگر وضعیت مطلوب شاخص‌ها می‌باشد.

جدول ۵. وضعیت شاخص‌های ترکیبی پیامدهای زیست محیطی

نام روستا	آماره‌های توصیفی	حفاظت از محیط	مدیریت محیط	نام روستا	آماره‌های توصیفی	حفاظت از محیط	مدیریت محیط
سنگده	فراوانی پاسخ‌گوینان	۶	۶	آلکام لتوم	فراوانی پاسخ‌گوینان	۳۴	۳۴
	میانگین	۲.۴۱	۲.۰۳		میانگین	۲.۱۵	۲.۰۶
	انحراف معیار	۰.۶۰	۰.۵۰		انحراف معیار	۰.۵۴	۰.۵۰
روشنده	فراوانی پاسخ‌گوینان	۷	۷	نوکنده	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۶	۱۶
	میانگین	۱.۶۵	۲.۰۹		میانگین	۲.۲۵	۲.۰۴۶
	انحراف معیار	۰.۴۸	۰.۵۰		انحراف معیار	۰.۵۴	۰.۵۷
ارده	فراوانی پاسخ‌گوینان	۹	۹	شفارود	فراوانی پاسخ‌گوینان	۵	۵
	میانگین	۲.۶۳	۲.۹۰		میانگین	۳.۰۱	۲.۵۴
	انحراف معیار	۰.۶۲	۰.۷۴		انحراف معیار	۰.۷۵	۰.۶۷
دشت دامن	فراوانی پاسخ‌گوینان	۴	۴	شادکوه	فراوانی پاسخ‌گوینان	۵	۵
	میانگین	۲.۶۳	۲.۲۴		میانگین	۲.۶۲	۲.۵۰
	انحراف معیار	۰.۶۲	۰.۵۲		انحراف معیار	۰.۶۰	۰.۵۴
زندانه	فراوانی پاسخ‌گوینان	۵	۵	رودسر	فراوانی پاسخ‌گوینان	۶	۶
	میانگین	۱.۹۲	۱.۴۵		میانگین	۳.۰۵	۲.۸۷
	انحراف معیار	۰.۴۹	۰.۳۶		انحراف معیار	۰.۷۵	۰.۶۸
کیش خاله	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۵	۱۵	خیمه سر	فراوانی پاسخ‌گوینان	۹	۹
	میانگین	۲.۴۷	۲.۰۸		میانگین	۳.۱۱	۲.۷۰
	انحراف معیار	۰.۵۸	۰.۵۱		انحراف معیار	۰.۷۸	۰.۶۴
سیمیری خاله	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۱	۱۱	تازه آباد	فراوانی پاسخ‌گوینان	۷	۷
	میانگین	۲.۷۸	۲.۴۸		میانگین	۲.۲۱	۲.۴۴
	انحراف معیار	۰.۶۵	۰.۵۹		انحراف معیار	۰.۵۶	۰.۵۴
دیناچال	فراوانی پاسخ‌گوینان	۹	۹	دارسرا	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۲	۱۲
	میانگین	۳.۵	۲.۹۵		میانگین	۳.۴۴	۳.۰۶
	انحراف معیار	۰.۷۵	۰.۶۴		انحراف معیار	۰.۸۹	۰.۷۶
حوریان	فراوانی پاسخ‌گوینان	۳۱	۳۱	رودبارسرا	فراوانی پاسخ‌گوینان	۵۱	۵۱
	میانگین	۱.۹۹	۲.۰۶		میانگین	۲.۷۴	۲.۰۹
	انحراف معیار	۰.۴۸	۰.۵۰		انحراف معیار	۰.۵۷	۰.۵۱
کوهستان	فراوانی پاسخ‌گوینان	۳۴	۳۴	وزشت	فراوانی پاسخ‌گوینان	۶	۶
	میانگین	۲.۴۳	۲.۱۲		میانگین	۲.۰۵	۲.۹۸
	انحراف معیار	۰.۵۸	۰.۵۲		انحراف معیار	۰.۵۰	۰.۷۱
رودکنار	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۱	۱۱	پونل	فراوانی پاسخ‌گوینان	۵۵	۵۵
	میانگین	۲.۱۸	۲.۳۵		میانگین	۲.۸۶	۱.۷۳
	انحراف معیار	۰.۵۴	۰.۵۹		انحراف معیار	۰.۷۰	۰.۴۶
خلخالیان	فراوانی پاسخ‌گوینان	۱۹	۱۹				
	میانگین	۲.۰۱	۲.۳۰				
	انحراف معیار	۰.۵۰	۰.۵۶				

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

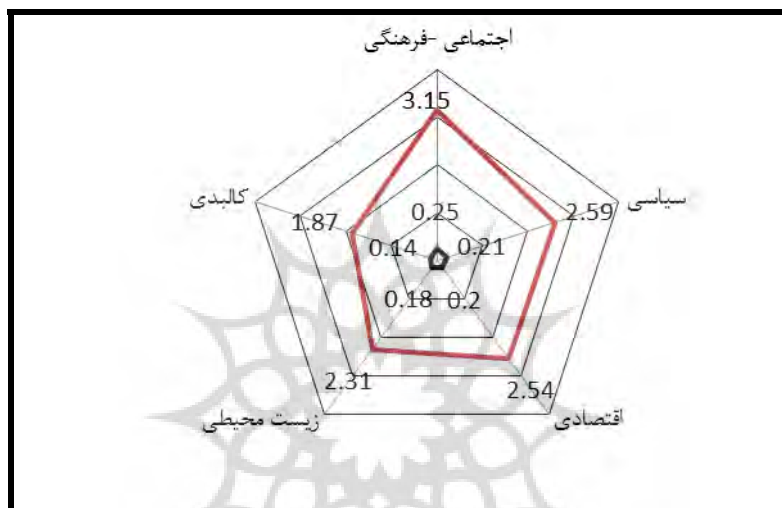
نتایج به دست آمده از مطالعات میدانی نشان دهنده این مطلب است که تبیین شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی بصورت یکپارچه در نوع پیامدهای محدوده مورد مطالعه مؤثر بوده است. بر این اساس از دیدگاه هر سه گروه پاسخ دهنده (سرپرست خانوار، مسئولان و گردشگران) ابعاد اجتماعی-

فرهنگی نسبت به دیگر ابعاد از پیامدهای مثبت گردشگری بیشتری برخوردار می باشد، با توجه به جدول (۶) دیگر ابعاد در سطح پایین تری قرار دارند.

جدول ۶. امتیاز به دست آمده برای ابعاد مختلف پیامدهای گردشگری

رتبه	سهم (درصد)	میانگین	ابعاد
۱	۰.۲۵	۳.۵۱	اجتماعی - فرهنگی
۲	۰.۲۱	۲۲.۵	سیاسی
۳	۰.۲۰	۲.۵۴	اقتصادی
۵	۰.۱۴	۱.۸۷	کالبدی
۴	۰.۱۸	۲.۸۷	زیست محیطی
-	۰.۹۸	۱۲.۴	کل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

شکل ۲. وضعیت ابعاد در روستاهای گردشگرپذیر

همانطور که شناسایی و توجه به اثرات مثبت موجب توانمندسازی، بهبود و حفظ روستا می شود، شناسایی اثرات منفی نیز به منظور جلوگیری از تهدیدها و اصلاح و بهبود ضعفها مهم می باشد، مطالعات و بررسی های انجام شده در عرصه های روستاهای منتخب گردشگری بیانگر این واقعیت است که توسعه گردشگری در محدوده مورد مطالعه از الگویی گسسته پیروی می کند نظر به اینکه در همه عناصر و ابعاد گوناگونی که در حیطه فعالیت های گردشگری قرار دارند این گسستگی دیده می شود و در این بین، شاخص های معرف اجتماعی شامل رعایت حقوق انسانی از جمله پیامدهای فضایی به نسبت دیگر شاخص ها از وضعیت بهتری برخوردار می باشد و شاخص کیفیت خدمات نیز در بین شاخص های پیامدهای مکانی نیز به نسبت سایر شاخص ها از سهم و نسبت بیشتری برخوردار بوده است. با توجه به اینکه گردشگری باید پاک و عاری از هرگونه آثار منفی

باشد اما به دلیل ضعف مدیریتی اثرات و تحولات منفی آن در محدوده مورد مطالعه بیشتر از پیآمدهای مثبت آن بوده است.

شکل ۳. عوامل مؤثر در ایجاد پیامدهای مکانی- فضایی

توسعه گردشگری پاسخگوی نگرانی‌های روستاییان درباره بهبود وضعیت معیشتی، کاهش معضلات اجتماعی و جلوگیری از تخریب منابع نبوده و در روستاهای مورد مطالعه پیامدهای مثبت چشمگیری را به دنبال نداشته است و نتوانسته به توسعه روستایی کمک کند. انتظار می‌رود توسعه گردشگری نیز در یک مقصد گردشگر پذیر در بر گیرنده مواردی چون به حداقل رساندن تأثیرات منفی اکولوژیکی، ایجاد تنوع فرصت‌های شغلی مکمل کشاورزی، کاهش بیکاری، حفظ و بهبود محیط فیزیکی برای توسعه روستا باشد به طوریکه با منعکس کردن فرهنگ بومی- محلی و ارتقاء سطح زندگی روستاییان بتواند زمینه زندگی بهتر را برای نسل آینده فراهم کند. بر این مبنا یکی از روش‌های اصلی برای دستیابی به برنامه‌ریزی پایدار و تدوین راهبردهای مناسب استفاده از مدل راهبردی SWOT جهت شناسایی و تبیین نقاط ضعف و قوت درونی با فرصت‌ها و تهدیدات بیرونی و همچنین ماتریس مفهومی QSPM - که یکی از ابزارهای مهم برنامه‌ریزی استراتژیک است- می‌باشد تا بتوان روش تحلیلی نظام یافته‌ای را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژیی که بهترین تطابق را بین آن‌ها ایجاد کند، ارائه نمود.

جدول ۷. چارچوب کلی ماتریس تحلیلی SWOT

تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	عوامل بیرونی عوامل درونی
استراتژی ST چگونه می‌توان از توانمندی‌ها برای غلبه بر تهدیدها استفاده کرد؟	استراتژی SO چگونه می‌توان از توانمندی‌ها برای بهره‌گیری از فرصت‌های موجود استفاده کرد؟	نقاط قوت (Strength)
استراتژی WT چگونه می‌توان نقاط ضعف را در جهت غلبه بر تهدیدها کاهش داد؟	استراتژی WO برای غلبه بر نقاط ضعف در جهت بهره‌گیری از فرصت‌ها چه فعالیت‌هایی می‌توان انجام داد؟	نقاط ضعف (Weakness)

همان‌طور که در بررسی‌های مشاهده شد در محدوده‌های مطالعاتی در ۲۳ روستای گردشگرپذیر شهرستان رضوانشهر، تعداد ۱۲ نقطه قوت در برابر ۱۱ نقطه ضعف و تعداد ۱۰ فرصت در برابر ۱۳ تهدید شناسایی و بررسی شده است بنابر این تعداد ۲۲ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت و تعداد ۲۴ نقطه ضعف و تهدید به عنوان محدودیت و تنگنا پیش روی روستاهای مورد مطالعه جهت توسعه روستایی و گردشگری پایدار قابل شناسایی است که در یک جمع‌بندی می‌توان گفت آستانه آسیب‌پذیری محدوده‌ها بالا نبوده و با یک استراتژی و برنامه‌ریزی مناسب در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدهای موجود و تقویت قوت‌ها و فرصت‌ها، محدوده‌های مورد مطالعه را می‌توان به وضعیت مطلوبی هدایت کرد. بنابراین بر اساس تحلیل تطبیقی SWOT روستاهای مورد مطالعه در موقعیت (۴) یعنی وضعیت غلبه تهدیدها و نقاط ضعف، قرار گرفته‌اند که می‌بایست به منظور به حداقل رساندن زیان‌های ناشی از تهدیدها و نقاط ضعف از راهبردهای تدافعی (WT) بهره جست.

فرصت‌ها

تهدیدها

شکل ۴. ماتریس موقعیت و اقدام استراتژیک محدوده مورد مطالعه

جدول ۸. ماتریس تطبیقی SWOT

<p>تهدیدها (Threats)</p> <p>T1. اشغال اراضی توسط افراد غیر بومی و توسعه مسکن به سبک معماری جدید شهری و افزایش ساخت و ساز</p> <p>T2. بروز بی ثباتی‌های اجتماعی به علت توزیع نابرابر فرصت‌های شغلی و خدمات رفاهی اجتماعی.</p> <p>T3. کم شدن فعالیت‌های کشاورزی و دامداری به علت فروش زمین به شهرنشینان.</p> <p>T4. تغییر کاربری اراضی کشاورزی به کاربری مسکونی</p> <p>T5. عدم جمع آوری و دفع بهداشتی زباله و فاضلاب و ورود انواع فاضلاب به دریا و رودخانه و پایین بودن شاخص‌های زیست محیطی.</p> <p>T6. بروز اختلاف بین روستاییان و صاحبان خانه‌های دوم</p> <p>T7. تحریف فرهنگ بومی - سنتی</p> <p>T8. ایجاد دوگانگی در بافت کالبدی روستاهای منتخب از طریق گسترش ساخت خانه‌های دوم و توسعه غیر متعارف آنها</p> <p>T9. اتخاذ روش‌های ناپایدار در برنامه ریزی روستایی و فقدان تشکیلات منظم و استوار برای تصمیم گیری در زمینه گردشگری</p> <p>T10. عدم تعیین ظرفیت برد (Carrying Capacity)</p> <p>بهره برداری بیش از حد از منابع</p> <p>T11. مهاجرت جمعیت روستائین پس از فروش زمین به شهرها</p> <p>T12. عدم انسجام و هماهنگی بین نهادهای متولی روستایی برای ساماندهی فعالیت‌ها خدمات</p> <p>T13. ناکافی بودن و نامناسب بودن خدمات زیر بنایی و عمومی</p>	<p>فرصت‌ها (Opportunities)</p> <p>O1. معرفی برخی از روستاها از طرف دولت به عنوان روستاهای هدف گردشگری (زندانه وارده)</p> <p>O2. موقعیت مسیرهای دسترسی به روستا، ساحل، جنگل، کوهستان.</p> <p>O3. وجود انگیزه فراوان برای مسافرت و تفریح از استان همجوار به روستاهای منطقه.</p> <p>O4. امکان ایجاد فستیوال‌های فصلی برای رونق بخشی جذب گردشگران در فصول سرد سال و کاهش بیکاری پنا روستاییان</p> <p>O5. توجه نهادهای دولتی برای پیوند بین فعالیت‌های کشاورزی و گردشگری برای توسعه روستایی</p> <p>O6. افزایش توجه دولت و بخش خصوصی به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در این روستاها</p> <p>O7. گستردگی روستاها در پهنه‌های مختلف جغرافیایی و امکان توسعه تفرج گاه‌های مختلف جهت جذب گردشگر و ایجاد شغل و درآمد</p> <p>O8. وجود نیروهای متخصص در استان و شهرستان جهت فعال سازی اصولی فعالیت‌های مرتبط با توسعه روستایی</p> <p>O9. افزایش توجه دولت در سرمایه گذاری توسعه روستایی</p> <p>O10. وجود ضوابط و معیار برای توسعه فعالیت‌های روستایی</p>	<p>عوامل بیرونی</p> <p>عوامل داخلی</p>
<p>استراتژی‌های تنوع بخشی (ST):</p> <p>۱. استراتژی بهینه سازی محیط و منابع به منظور جلوگیری از تخریب محیط طبیعی و تغییر کاربری اراضی روستایی (S11T5، S2T1، S11T4، S5T10)</p> <p>۲. تنوع بخشی به فعالیت‌ها روستایی با بهره گیری از پتانسیل‌های موجود در روستا جهت کاهش بیکاری و جلوگیری از مهاجرت (S12T2، S2T11)</p> <p>۳. ایمن سازی و سالم سازی محیط‌های روستایی به منظور جلوگیری از بروز اختلافات و تخریفات اجتماعی (S12T7، S7T6، S8T6)</p> <p>۴. توسعه و تجهیز کیفی و کمی زیرساخت‌ها در محدوده مورد مطالعه با وجود شرایط لازم (S4T13، S9T12)</p> <p>۵. ایجاد انسجام و تشریک مساعی بین متولین امور روستایی و متخصصان در راستای بهره گیری از قابلیت‌ها و استعدادهای محدوده جهت بهبود دهمه جانبه وضع موجود (S3T3، S1T8، S6T9، S10T12)</p>	<p>استراتژی‌های رقابتی-تهاجمی (SO):</p> <p>۱. تأکید بر توسعه اکروتوریسم و اکوتوریسم و بهره گیری از این جاذبه‌ها با توجه به قابلیت‌های بسیار بالای منطقه و وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه روستا (S 401، S302، S4o5، o1s5)</p> <p>۲. جلب بخش خصوصی جهت سرمایه گذاری در فعالیت‌هایی روستایی اعم از گردشگری و صنایع کوچک از طریق شفاف سازی سیاست‌های دولت و اعطای تسهیلات بانکی بلند مدت با بهره کم و .. (S10o6، s8o2)</p> <p>۳. توسعه کمی و کیفی جشنواره‌های (محصولات کشاورزی، موسیقی محلی غذاهای محلی و ..) و ورزش - های بومی - محلی جهت ایجاد اشتغال در فصول بیکاری روستاییان و حفظ میراث طبیعی و تاریخی (S11O7، S12O4)</p> <p>۴. ایجاد زیرساخت‌هایی مناسب باروستاهای گردشگری پذیر و کنترل میزان ورود گردشگر به روستا توسط مدیران محلی (S6O7 s9o2)</p> <p>۵. استراتژی توسعه مشارکت و همکاری در بین نهادها و بخش مختلف مرتبط، به منظور یکپارچه سازی عملکردهای گردشگری از طریق برگزاری نشست‌ها و بکارگیری تدابیر مدیریتی و امنیتی با حضور متخصصین امر برنامه ریزی و توسعه گردشگری روستایی، سازمان‌های دولتی، غیر دولتی و مردم محلی (S 8o10، s10o8، s3o5)</p>	<p>نقاط قوت (Strength)</p> <p>S1. دسترسی آسان به روستا و قرارگیری در مسیرهای ارتباطی بین استانهای شرقی و غرب.</p> <p>S2. وجود اراضی وسیع کشاورزی، جنگل، دریا و ساحل</p> <p>S3. وجود علاقه در بین مردم به ویژه جوانان و زنان برای شغل مکمل کشاورزی جهت عرضه محصولات کشاورزی و صنایع دستی</p> <p>S4. داشتن شرایط مساعد برای توسعه انواع فعالیت‌ها و خدمات</p> <p>S5. وجود انواع محصولات کشاورزی، دریایی و صنایع دستی</p> <p>S6. وجود نیروهای متخصص در شهرستان و استان</p> <p>S7. وجود مردمانی خونگرم و مهمان نوازی.</p> <p>S8. وجود امنیت و ایمنی در روستا.</p> <p>S9. برخوردار بودن نواحی از خدمات زیر بنایی و روستایی</p> <p>S10. داشتن روحیه مشارکت و همکاری مردم در زمینه توسعه روستا.</p> <p>S11. برخوردار از انواع جاذبه‌های طبیعی و تاریخی</p> <p>S12. وجود انواع هنر و ورزش‌های بوم - محلی دبین روستاییان</p>

نقاط ضعف (Weakness)	استراتژی‌های بازنگری (WO):	استراتژی‌های تدافعی (WT):
<p>W1. تولیدات کم محصولات محلی و کمبود تسهیلات و تجهیزات کشاورزی</p> <p>W2. افزایش انواع آلودگی‌های زیست محیطی</p> <p>W3. فاصله شاخص‌های توسعه انسانی در روستاها با استان و کشور</p> <p>W4. نبود نیروهای متخصص و آموزش دیده در زمینه گردشگری در محدوده مورد مطالعه.</p> <p>W5. نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی (جاده، فاضلاب) در روستاهای محدوده.</p> <p>W6. وجود جمعیت بیکار در روستا به ویژه در بین جوانان و زنان.</p> <p>W7. عدم همکاری سریع و شفاف بین دستگاه‌های دولتی و محلی</p> <p>W8. پایین بودن سطح درآمد مردم</p> <p>W9. عدم توجه و آگاهی گردشگران در خصوص شیوه برخورد با جامعه محلی.</p> <p>W10. کمبود نیروی متخصص جهت هدایت و نظارت بر فعالیت‌های گردشگری روستایی و افزایش تولیدات کشاورزی</p> <p>W11. توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف.</p>	<p>WO1. همکاری نهادهای دولتی و خصوصی در تخصیص منابع مالی جهت توسعه خدمات و عمران برای جذب بیشتر گردشگران و توسعه روستایی (W9، W2، W5، W7)</p> <p>WO2. استفاده از مهارت نیروهای متخصص و با تجربه مرتبط با امور روستایی و گردشگری برای برنامه ریزی در زمینه چگونگی استفاده از توانمندی‌ها و قابلیت‌های روستا تا ضمن کاهش مشکلات، ایجاد شغل و درآمد را نیز در پی داشته باشد (W 8، W 6، W4، W1)</p> <p>WO3. آموزش و تشویق مردم برای استفاده بهینه از زمین روستا برای تولیدات بیشتر زراعی و دامی برای عرضه و فروش بیشتر بارویکرد عدم فروش و تغییر کاربری.</p> <p>WO4. ایجاد گارگاه‌های آموزشی صنایع دستی برای زنان و جوانان در راستای ایجاد شغل و درآمد (W 8، W 1، W 6)</p> <p>WO5. بازنگری روند الگوی توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه از طریق سازمان‌های مرتبط مانند سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، سازمان دهیاریها و شهرداریها - وزارت جهاد کشاورزی در جهت توسعه پایدار روستا (W 3، W 6، W 10)</p>	<p>WT1. استراتژی حفاظت و پاسداشت از منابع طبیعی و انسانی در برابر فعالیت‌های مخرب (ساخت و ساز بیش از حد تراکم، ورود زیاد گردشگران (T1، T5، T10، W5)</p> <p>WT2. استراتژی توسعه مشارکتی بین مسئولان دولتی امور روستایی، مسئولان محلی و مردم جهت توسعه گردشگری و مدیریت برفعالیت‌ها. (T3، T12، W6، W7)</p> <p>WT3. اعمال سیاست‌های نظارتی مناسب به منظور کنترل همه جانبه خرید و فروش اراضی و جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای محدوده از طریق هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های دست اند کار محلی. (W1، T9، T4، T1)</p> <p>WT4. تدوین برنامه‌های آموزش در بین جامعه محلی در راستای افزایش آگاهی و نگرش مثبت آنها نسبت به منابع مادی و معنوی روستا، جهت ایجاد علاقه ای بیشتر برای ماندگاری جمعیت و جلوگیری از مهاجرت. (T12، T3، W4، W3)</p>

با توجه به مطالب فوق و ماتریس عوامل داخلی و خارجی و همچنین ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام استراتژیک، برای توسعه روستا و گردشگری پایدار در روستاهای مورد مطالعه استراتژی‌های تدافعی (WT) به شرح زیر ارائه می‌شود:

1. استراتژی توانمندسازی جامع محلی با ایجاد کسب‌وکار و افزایش آگاهی (دستیابی به توسعه انسانی).
 2. استراتژی نظارتی بر خرید و فروش زمین و شیوه ساخت و ساز (حفظ کاربری زمین و بافت روستا).
 3. استراتژی حفاظت و صیانت از میراث طبیعی و انسانی (دستیابی به پایداری منابع).
 4. استراتژی توسعه مشارکتی و نهادی و واگذاری مدیریت و کنترل توسعه گردشگری و اثرات آن به مردم، انجمن کشاورزی، نهادها و سازمان‌های متولی (دستیابی به پایداری مسئولیت پذیری).
- با توجه به تجزیه و تحلیل مراحل قبل، به منظور اولویت‌بندی راهبردهای پیشنهادی اقدام به تدوین ماتریس استراتژیک کمی (QSPM) روستاهای مورد مطالعه شد که بر اساس ارزیابی میانگین نمرات استراتژی‌های تدافعی در ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، استراتژی توانمندسازی جامع محلی با ایجاد کسب و کار و افزایش آگاهی (دستیابی به توسعه انسانی)، به عنوان مهمترین استراتژی برای پایداری توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه انتخاب گردید. در ضمن سایر راهبردهای تدافعی برای پایداری توسعه گردشگری در روستاهای نمونه به ترتیب اولویت به شرح جدول (۹) است.

جدول ۹. امتیاز جذابیت استراتژی‌ها نسبت به عوامل خارجی و داخلی

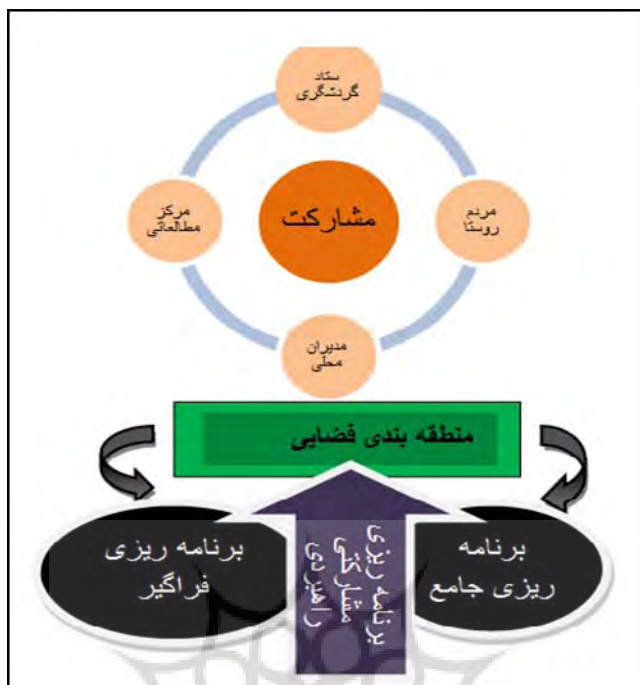
رتبه نهایی	میانگین نمرات	نمره جذابیت عوامل خارجی	نمره جذابیت عوامل داخلی	استراتژی‌ها
۱	۳.۵۵	۳.۲۸	۳.۸۲	WT1: استراتژی توانمند سازی جامع محلی با ایجاد کسب و کار و افزایش آگاهی (دستیابی به توسعه انسانی).
۲	۳.۱۴	۲.۵۰	۳.۷۸	WT2: استراتژی حفاظت و صیانت از میراث طبیعی و فرهنگی (دستیابی به پایداری منابع)
۴	۲.۵۳	۲.۲۳	۲.۸۴	WT3: استراتژی نظارتی بر خرید و فروش زمین و شیوه ساخت و ساز (حفظ کاربری زمین و بافت روستا)
۳	۲.۵۸	۲.۵۵	۲.۶۱	WT4: استراتژی توسعه مشارکتی و واگذاری مدیریت و کنترل توسعه روستا به مردم، انجمن کشاورزی نهادها و سازمان‌های متولی. (دستیابی به پایداری مسئولیت پذیری).
-	۲.۹۸	۲.۶۴	۳.۲۶	میانگین

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

۶. بحث و نتیجه گیری

گردشگری در روستاهای شهرستان رضوانشهر هر چند که برای تجدید حیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا و همچنین برای تأمین نیاز اهالی به فضاهای فراغتی فرصت‌هایی را فراهم ساخته اما در کنار این فرصت‌ها، تهدیدهایی نیز از جانب گردشگران متوجه این روستاها شده است: دخل و تصرف گسترده و کنترل نشده در محیط طبیعی و اقداماتی از قبیل تبدیل باغ‌های مثمر و زمین‌های زراعی به ساختمان‌های مسکونی، استفاده از مصالح و الگوی معماری ناهمگون با محیط، تجاوز به حریم دریا، گسترش خانه‌های دوم به سبک مدرن و آلودگی آب و خاک، از پیامدهای توسعه گردشگری بدون مدیریت و برنامه‌ریزی در سکونتگاه‌های این شهرستان است. براساس ماتریس SWOT دسترسی آسان به روستاها به عنوان مهمترین قوت حایز اهمیت می‌باشد، به طوری که بیشترین امتیاز از جانب مردم و کارشناسان به این عامل اختصاص داده شده است. از دیگر نقاط قوت این منطقه می‌توان به تنوع بالای جاذبه‌های فرهنگی- اجتماعی و طبیعی بسیار متنوع اشاره نمود. روستاهای مورد مطالعه علیرغم برخورداری از پتانسیل زیاد در حال حاضر از رونق چندانی برخوردار نیستند، دلیل اصلی این امر نیز، ضعف در مدیریت و برنامه‌ریزی فعالیت از جمله گردشگری می‌باشد به طوری که از مهم ترین نقاط ضعف آن می‌توان به بی توجهی مدیران روستایی به مشکلات امور روستایی و عدم همکاری سریع و شفاف دستگاه‌های دولتی و محلی اشاره نمود. همچنین ورود انواع فاضلاب به دریا و یا فروش بی رویه زمین‌های ساحلی به شهر نشینان نیز نارضایتی روستاییان را نیز به دنبال داشته است. بر اساس یافته‌های تحقیق، شبکه‌های ارتباطی و مقاوم‌سازی مسکن از جمله پیامدهای مثبت توسعه گردشگری در روستای مورد مطالعه می‌باشد و از طرف دیگر به هم خوردن بافت روستا، عدم تعامل مالکان خانه‌های دوم مردم بومی، تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی بدون ایجاد اشتغال و ساخت و ساز غیر متعارف از تبعات منفی ناشی از توسعه گردشگری در روستاهای شهرستان رضوانشهر است. این یافته‌ها با دیدگاه ویلیامز (۱۹۹۸) که معتقد است اثرات گردشگری رویکردی کل گرا دارد و ابعاد مثبت اثرات گردشگری به اندازه ابعاد منفی مورد توجه قرار خواهد گرفت، هم سویی دارد. براساس یافته‌های

تحقیق، لازم است جهت تقویت پیامدهای مثبت و کاهش تبعات منفی گردشگری بر سگونتگاه‌ها، مدیریت یکپارچه با برنامه ریزی راهبردی مشارکتی استفاده شود.

شکل ۵. مدل ترکیبی برنامه‌ریزی مشارکتی راهبردی

با توجه به اینکه گردشگری اثرات مثبت چشم‌گیری در جوامع محلی نداشته است؛ راهبردهای محیطی و کالبدی زیر به منظور توجه به کارکردهای گردشگری و بهبود وضع موجود سگونتگاه‌ها جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی ارائه می‌گردد:

۱. بهبود شرایط کالبدی روستا

با توجه به اهمیت و جایگاه روستا و مشکلات و چالش‌هایی که در فرآیند توسعه کالبدی - فیزیکی محدوده مورد مطالعه با آن مواجه است، رعایت موارد زیر در راستای برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی لازم و ضروری می‌باشد.

- تهیه و تدوین طرح جامع گردشگری روستایی با توجه به ویژگی‌های نواحی هر روستا یعنی شکل‌گیری هر فعالیتی متناسب با فضا و محیط طبیعی (برنامه‌ریزی کاربری زمین).
- بهسازی و ایجاد تأسیسات زیر بنایی از جمله شبکه‌های توزیع آب، برق، گاز، تلفن برای روستاهایی که فاقد آن می‌باشند.

- تقویت عرصه‌های مسکونی و مراکز خدماتی اقامتی و تسهیلاتی متناسب با الگوی معماری روستاها با اعطای وام‌های کم بهره از طرف دولت.

- رعایت حریم در احداث عوامل مصنوعی مانند راه ارتباطی، تأسیسات (خطوط انتقال آب، برق، گاز، تصفیه خانه و ...) امکانات اقامتی، پذیرایی، تفریحی - ورزشی.

۲. حفظ محیط زیست و ارتقای مسایل بهداشتی

- مطالعه تطبیقی LAC^۱ (تکنیک حدود تغییرات قابل قبول) با بهره‌برداری از تجربیات کشورهای موفق در توسعه گردشگری روستایی در راستای بهره‌برداری بهینه و حفظ محیط زیست توسط برنامه‌ریزان و مدیران.

- مشخص کردن استانداردهای کمی و کیفی که در زمینه بهداشت انسان و محیط در فرآیند توسعه باید لحاظ شود.

- دادن آموزش به روستاییان جهت تبدیل زباله به ورمی کمپوست.

- احداث سیل‌بند در نقاط حساس و آسیب پذیر.

- پذیرش گردشگران متناسب با ظرفیت تحمل محیط زیست (ظرفیت برد محاسبه شده^۲).

- بکارگیری و استفاده از امکانات و وسایلی که کمترین آلودگی و تخریب را برای محیط به همراه داشته باشد.

۳. تأمین و توسعه فضاها و فعالیت‌های گردشگری

- رعایت و توجه به این امر مهم که «گردشگری روستایی به جای اینکه به عنوان ابزاری برای توسعه شهری شدن به کارگرفته شود باید به عنوان یک کاربری بالقوه برای حفاظت و پایداری ویژگی‌های فرهنگی و طبیعی هر روستا باشد».

- جلوگیری از بهم ریختگی فضا که از طریق افزایش ساخت و سازهای غیر متعارف و توسعه لجام گسیخته خانه‌های مدرن شهری در نواحی روستاهای بکر ایجاد شده، به منظور همانند سازی فضای داخلی هر روستا.

- تعریف آستانه آسایش به نسبت مساحت سرزمین برای توسعه گردشگری به منظور پیشگیری از تراکم جمعیت اضافی، کاهش آرامش و آسایش برای جامعه محلی در راستا جلوگیری از تمرکز زدایی گردشگری متراکم.

- جلب نهادهای جنبی مانند: صندوق‌های حمایت بازنشستگی، شرکت‌های بیمه، آژانس‌ها و دفاتر خدمات مسافرتی، شرکت‌های بازرگانی و تجاری، مناطق آزاد و ... جهت مشارکت دادن آن‌ها در سرمایه گذاری و بهره‌برداری بهینه از مواهب طبیعی جهت استفاده مشتریان و کارکنان آنها با تعریف و نامگذاری هر روستا با یک هدف خاص گردشگری با شعار «بهره برداری، سود و مصلحت همگان».

1. Limits of acceptable changes
2. Carrying Capacity

- ایجاد مشاغل منطبق با الگوی میحطی، آداب و رسوم، فرهنگ بومی، تاریخ با توجه به رعایت ظرفیت و مقیاس هر روستا، با رویکرد توسعه اقتصادی و اجتماعی که به دلیل وجود مزیت‌های موجود در محدوده مورد مطالعه که ترجیحاً توسعه اکوتوریسم و اکروتوریسم پیشنهاد می‌گردد.

۴. ایجاد و تأسیس نظام‌های مدیریتی

- ایجاد مرکز مطالعات روستایی (مطالعات و مدیریت راهبردی) متشکل از متخصصان جغرافیا (گرایش روستایی، اقلیم، ژئومورفولوژی و گردشگری)، معماری، عمران، اقتصاد، کشاورزی و جامعه‌شناسی جهت تدوین اساسنامه برای چگونگی توسعه فعالیت‌های گردشگری در راستای ارزش بخشی به نقاط روستایی.

- تشکیل ستادی به نام ستاد توسعه گردشگری که شامل دهیار، نمایندگان شوراهای محلی و بخش، نیروی انتظامی، اداره بهداشت و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به منظور سازمان دادن و نظارت مستمر بر امور گردشگری، جذب و حمایت از سرمایه‌گذاران و هدایت زمینه‌های مشارکتی.

- مشارکت و تشریک مساعی بین نهادهای دولتی، نیروهای متخصص و روستاییان در زمینه اجرا، کنترل و بازنگری.

- اعمال سیاست‌های نظارتی مناسب توسط نهادها و سازمان‌های دست‌اندرکار محلی به منظور کنترل همه جانبه خرید و فروش اراضی و جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای محدوده (جلوگیری از سوداگری و احتکار زمین).

- هماهنگی و اعتماد سازی بین بخشی (وزارت جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دفتر امور روستایی و شوراهای استانداری و مدیران محلی) جهت تهیه، اجرا، مدیریت و حفاظت از توسعه فعالیت‌های گردشگری در جهت بهره‌برداری بهینه و مطلوب از مواهب در عرصه روستاها.

- تشکیل انجمن کشاورزی و گردشگری متشکل از کشاورزان، اتحادیه تعاونی‌های روستایی، جهاد کشاورزی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با تعریف «ایستگاه سبز» در روستاها به منظور توسعه گردشگری با تقویت فعالیت‌های کشاورزی و طبیعت گردی.

۷. منابع

۱. الوانی، مهدی و پیروز بخت، معصومه، ۱۳۸۵، فرآیند مدیریت جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
۲. بمانیان، محمدرضا و هادی نژاد، محمود، ۱۳۸۸، مبانی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری روستایی، انتشارات هله/طحن، تهران.
۳. دادورخانی، فضیله، زمانی، حمید، قدیری معصوم، مجتبی و عاشری، اسمعی، ۱۳۹۱، نقش گردشگری خانه‌های دوم در تغییرات کالبدی فیزیکی نواحی روستایی (مطالعه‌ی موردی: دهستان برغان شهرستان ساوجبلاغ)، فصل نامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۲.

۴. رضوانی، محمدرضا، اکبریان، محمدرضا، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و بدری، سید علی، ۱۳۹۰، تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی گردشگری خانه‌های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی با رویکرد توسعه‌ی پایدار (مورد: شهرستان شمیرانات، استان تهران)، فصل‌نامه پژوهش‌های روستایی، شماره چهارم.
۵. رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
۶. رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمود، ۱۳۷۹، برنامه‌ریزی گردشگری در سطح ملی و منطقه‌ای، ترجمه جهاد دانشگاهی اصفهان.
۷. رهنمایی، محمدتقی، فرهودی، رحمت‌ا...، دیتمان، آندریاس و قدمی، مصطفی، ۱۳۸۷، بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه‌میزبان، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۶.
۸. زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۵، مبانی توریسم و اکوتوریسم (با تأکید بر محیط زیست)، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۹. سعیدی، عباس، ۱۳۷۷، مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت، تهران.
۱۰. شهیدی، محمد شریف، اردستانی، زهرا السادات و گودرزی سروش، محمد مهدی، ۱۳۸۸، بررسی تأثیرات توریسم در برنامه‌ریزی نواحی روستایی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۷.
۱۱. ضیایی، محمود و صالحی نسب، زهرا، ۱۳۷۸، گونه‌شناسی گردشگران خانه‌های دوم و بررسی اثرات کالبدی آن‌ها بر نواحی روستایی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۶.
۱۲. معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۹۰، سالنامه آماری.
۱۳. میسون، پیتر، ۱۳۸۷، گردشگری، اثرات، برنامه‌ریزی و مدیریت، مترجمان/ میرزایی، روبه و پونه ترابیان، انتشارات ترمه، تهران.
14. Butler R. W. and Hall, C. M., 1998, **tourism and Recreation in Rural Areas**, Johan Wily and sons, Chichester.
15. Dvison R., 1996, **The impacts of tourism. in tourism destinations** (R), divison and maitland, eds), pp. 18-45, london, hodder and Stoughton.
16. FAO., 1993, **Guidelines for Land Use Planning; FAO Development Series**, No. 1, Rome: FAO, 96 pages.
17. Jamieson, W., 2003, **povety alleviation through sustainable tourism development**, economic and social commission for asia and the pacifi, United nations New York.
18. mackercher , B., 1993, **Some fundamental truths abot tourism: under – standing tourisms social and environmental impacts**, jornal of sustainable tourism 1, 6-16.
19. Roberts, L. and Hall, D., 2001, **Rural Tourism and Recreation: Principlesto Practice**, Wallingford: CABI Publishing.
20. Wall, G., 1997, **Rethinking impacts to tourism. in tourism development** (C. Cooper, B. ARCHER and S. wanhill , eds), pp. 1-10. Chchester, johan wily and sons.
21. Williams, S., 1998, **Tourism Geography**, London, Routledge.
22. Swarbrooke, J., 1999, **Sustainable tourism management**, Walling ford, CABI.

پروژه‌های علمی و مطالعات علمی
 رتال جامع علوم انسانی